

Húszéves a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete

Gyivicsán Anna, az első igazgatónő gondolatai

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete megalakulásával (1988-1990) és húszéves működésével egy életképes autonóm nemzetiségi intézmény modellje és jelképe lett. Bizonyítéka annak, hogy a viszonylagosan kis létszámú etnikum kutatása is hozzájárul a tudomány fejlődéséhez, s ez egyenrangú partneri viszonyt alakít ki azokkal, akik a történelem úgynevezett „világfolyamait” vizsgálják. Az intézet munkatársainak tudományos eredményei arról tanúskodnak, hogy egy alkotó személyiség a szarvasi szőlőkből vagy bármelyik nógrádi szlovák településről az emberi kultúra, a társadalmi, gazdasági és szellemi műveltség éppoly létrehozója, mint például az Atlanti-óceán partján fekvő világhírű portugál kikötő bármely polgára.

A nemzetiségi kultúra önálló fejlődésével és intézményi biztosításával a gyakorlatban én már a XX. század 70-es éveinek elején találkoztam, amikor a szorb pedagógiai intézet ünnepségén vettem részt Budyšinban (Bautzenben, a volt Német Demokratikus Köztársaságban). Ekkor volt lehetőségem megismerkedni a Domowina munkatársainak több tudományterületet egyszerre érintő, a szorb történelmet, néprajzot, nyelvet és irodalomtudományt kutató tevékenységével. A Domowinán belül a tudományos részleg mellett működött egy közművelődési-kulturális központ, és kiadói tevékenység is folyt.

E szorb intézménnyel és eredményeivel történt megismerkedésem nagyban hozzájárult doktoranduszi munkám elméleti előkészítéséhez, melyet a magyarországi szlovákok 1948-1968 közötti társadalmi és kulturális aktivitásáról írtam. Felkeltette érdeklődésemet Otto Bauer elmélete iránt is. Ez az elismert osztrák – de egyszeresmind közép-európai – szociáldemokrata, a XIX. század végi erőteljes nacionalizmus örvényében kulturális autonómia elméletet dolgozott ki, mely a nemzetiségi kultúrák megőrzésének és jövőjének biztosítója lehetne. (Azóta sem dolgoztak ki elfogadhatóbb elveket ebben, a nemzetiségek számára létfontosságú kérdésben.)

Bauer elmélete és a budyšin-i tapasztalatok sokat segítettek nekem 1990-ben a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete alapító okiratának megfogalmazásában is. Az intézet megalapításának javaslata a csabai,

illetve alföldi értelmiség – elsősorban *István Anna* és *Sipiczki Máttyás* – részéről bizonyos értelemben magában hordozta a kor szellemiségét. 1988-ban érezhető volt ugyanis „valami a levegőben”. Lassan és folyamatosan felmerült a szlovák élet pluralizálódásának igénye. Erről tanúskodik például az írók egyesülete és a *Prameň* (Forrás) népművészeti egyesület megalakulása. Nem véletlen, hogy az intézetet Békéscsabán alakult meg, abban a nagyvárosban, amely mindig is az alföldi szlovákok kulturális központjának tartotta magát. Ott, ahol a viszonylag nagy sűrűségben élő szlovák értelmiségnek – bár néha megtörtén, megcsonkítva – mindig sikerült mozgásba hoznia a szlovák kultúrát. Abban az időben kezdett körvonalazódni a szlovák ház megalapításának terve; az egész megyében a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság keretében egyre gyakrabban tartottak kétnyelvű előadásokat. Ebben a folyamatban nagyon jelentős szerepet játszott a szlovák iskolára és a *Munkácsy Mihály Múzeum* keretein belül működő szlovák bázismúzeumra támaszkodó csabai és békési szlovákok.

A helyi és megyei szlovák értelmiség nemcsak érdeklődéssel és megértéssel fogadta az intézet megalapítását, hanem erőteljes háttérként is szolgált annak kutató-tevékenységéhez. Erről tanúskodik egyebek mellett „A magyarországi szlovákok népi kultúrájának atlasza” és a szociológiai felmérések megvalósítása, amelyek segítségük nélkül nem jelentek volna meg. Azt, hogy ez az értelmiség továbbra is lankadatlan érdeklődéssel fordul az intézet felé, elsősorban tudományos ismeretterjesztő tevékenységének köszönhető, amely mint lényeges feladata ugyan már az alapító okiratában is szerepelt, de valójában csak később, *Hornokné Uhrin* Erzsébet igazgatása alatt valósult meg. Ő kezdeményezte az iskolai vetélkedők megszervezését is azzal a céllal, hogy a fiatal és a legifjabb nemzedékek is megismerjék a szlovákok múltját és jelenét. (A későbbiekben azt a tényt is elemezni kellene, hogy az intézet alapítói a megfelelő működési helyszín keresése során a békéscsabai főiskolát is megkeresték, ahol szlovák pedagógusok és közép-európai értelmiségi réteg képzése is folyt. Az intézet tudományos munkatársai mindkét programban jelentős szerepet vállalhattak

volna szakemberként és oktatóként egyaránt. A terv azonban nem valósult meg, a főiskola vezetése elutasította az intézettel való együttműködést, nem engedélyezte elhelyezését a főiskola berkein belül.)

Köszöntöm a húszéves intézményt, amelynek nem volt könnyű útja, az út sziklás volt és néha ma is az, rögös és tövises, és néha ma is az.

Az intézet alapító okirata tartalmazza, hogy tudományos programja kizárólag a magyarországi szlovákok kutatása. Sokan ezt nem akarták tudomásul venni. Gyakran megkeresték az intézetet, mint az általános szlovakisztika központját, tanulmányokat küldtek Szlovákia történelméről, kultúrtörténetéről a szlovák és a magyar tudományos körökből egyaránt. Sokan – főleg a magyar tudós társadalomból – valamiféle térségi történettudományi intézetnek tartottak minket, és ennek értelmében nyújtottak pénzügyi és kutatási segítséget. Lassan azonban szándékaink úgy a szakemberek, mint a szélesebb nyilvánosság számára is világgossá váltak.

A szlovákiai társadalomtudományok képviselői voltak azok, akik elsőként értették meg célkitűzéseinket és az intézet működésének kezdetétől bekapcsolódtak kutatómunkánkba. Meggyőződésem, hogy nélkülük nem értük volna el eddigi eredményeinket. A munkatársak és a szlovákiai kutatók harmonikus együttműködéséről jó néhány kiadvány, az intézet által szervezett tudományos tanácskozás, valamint az intézet első internetes könyve tanúskodik. Ez utóbbi a 2009-ben, egy pilisi szlovák faluban, Pilisszentlászlón megrendezett együttes tudományos kutatás eredményeit tar-

talmazza. Ezt a gyümölcsöző közös munkát jelképezi a Szlovák Tudományos Akadémia és a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete között kötött együttműködési szerződés, mely a szerződő felek egyes társadalmi és tudományos intézményei között aláírt korábbi megállapodásain alapszik.

Az intézet húszéves létezését annak is köszönheti, hogy alapítója, a Magyarországi Szlovákok Szövetsége és 2001 óta fenntartója, az Országos Szlovák Önkormányzat (OSZÖ) nagyfokú empátiával kísérték és kísérik figyelemmel az intézet tevékenységét. Az OSZÖ nem csupán az intézet anyagi biztonságáról gondoskodik, hanem a magyarországi szlovákok körében történő széleskörű társadalmi elismertetésére is törekszik.

A sajátos jelleg – hogy továbbra is meg tudjon felelni az alapító okiratban is megfogalmazott céloknak – sajátos válaszokat kíván az Intézettől az újabb kihívásokra. Hozzájárulást a szlovákiai és magyarországi tudomány fejlődéséhez; hozzájárulást a hazai szlovák kultúra gazdagításához és a szlovák nemzeti és kulturális identitás megerősítéséhez. Természetesen annak a különlegességnek hangsúlyozásával, miszerint a szlovák kultúra különleges vonásainak, de a szlovák-magyar kettős kultúrának is hordozói vagyunk. Ezt mindkét többségi társadalomnak és természetesen a hazai szlovák közösségeknek is tisztelnie kellene ebben a nem könnyű s igen csábító modern európai világban.

Fennállása huszadik évfordulója alkalmából a Kutatóintézetnek és munkatársainak nagyon sok erőt kívánok! Az elkövetkezendő húsz évben is lesz min dolgozniuk.

Uhrin Erzsébet: A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének húsz éve

A szlovák kutatóintézet megalapításának gondolata az 1980-as évek végén született, abban az időben, amikor a magyarországi szlovákokat a szakirodalomban és a politikai megnyilvánulásokban egyaránt Közép-Európa leggyorsabban asszimiláló nemzetségeként jellemezték. A kezdeményezők – Sipiczki Mátvás, csabai származású genetikus, egyetemi tanár s a csabai értelmiség István Annával az élén – feltételezték, hogy a szlovák nemzetiség kedvezőtlen helyzete, a szlovák nyelv és kultúra válságállapota, a felgyorsult asszimilációs folyamat indokoltá teszi egy olyan intézmény kialakítását, mely szakmailag és tudományosan képes elemezni a magyarországi szlovákok múltját, illetve a jelenét érintő társadalmi folyamatokat a szlovák nemzetiség nyelvének, kultúrájának és hagyományainak megőrzése érdekében.

A szlovák kutatóintézet az első ilyen tudományos intézet volt a maga nemében, hiszen a többi magyarországi nemzetiség később, e minta alapján alapította meg hasonló intézményeit. Intézetünk közvetlenül a politikai változások után alakult meg, a rendszerváltás után, még az előtt az 1993-ban elfogadott kisebbségi törvény előtt, amely lehetővé tette a magyarországi nemzetiségeknek saját, önálló intézmények létreho-

zását. Az alulról jövő kezdeményezést egy társadalmi szervezet, a Magyarországi Szlovákok Szövetsége valósította meg, amikor 1990-ben békéscsabai székhellyel hivatalosan megalapította az MSZKI-t.

Az intézet céljait és feladatait az alapítók elgondolása alapján az első igazgató, Gyivicsán Anna egyetemi tanár dolgozta ki a tudományos műhely első munkatársainak, Krupa András néprajzkutató és Chlebnyczki János tudományos titkár közreműködésével.

Az intézet céljai és tevékenységének kutatási területei az Alapító okiratban és az Alapszabályzatban vannak lefektetve, melyek szerint a fő kutatási tudományágak a szociológia, a történelem, a néprajz, a pedagógia, a pszichológia és a dialektológia. Később a kutatási területek a kulturális antropológiával és a szociolingvisztikával bővültek. A kutatás és kiadói tevékenység mellett az intézmény az értelmiségi réteg továbbképző központjaként is működik, szakmai segítséget nyújt az iskoláknak, utánpótlást nevel stb., közvetíti, terjeszti s népszerűsíti a tudományos-kutató munka eredményeit a szlovák és magyar szakemberek, diákok és érdeklődők körében.

A kutatóműhely ígéretes kezdete után 1997-2001 között a bizonytalanság évei következtek. A szlovák kuta-

tóintézet az elégtelen és rendszertelen pénzügyi támogatás miatt nagyon nehéz időszakot élt át, a megszűnés veszélye fenyegette. 2001-ben az intézmény fenntartója az Országos Szlovák Önkormányzat (OSZÖ) lett, azóta működése folyamatos és biztonságos. A Kutatóintézet helyzete 2003-tól – amikor Magyarország állami költségvetésében először került elkülönítésre a kisebbségi intézmények működtetésére 440 milliós támogatás – jelentősen javult. 2006-ban a MSZKI állami támogatása az Országos Szlovák Önkormányzat költségvetésének része lett. Ennek a határozatnak köszönhetően az intézet finanszírozása rendszeressé és folyamatossá vált. 2006-2009 között az intézmény az OSZÖ önálló költségvetési intézménye volt. Intézetünk működését tekintve a teljes önállóság kedvező változás volt, 2010. január 1-jétől azonban az MSZKI ismét az OSZÖ részlegesen önálló költségvetési szervévé lett.

A munkakörülmények napjainkban

A Kutatóintézet munkakörülményei az utóbbi években fokozatosan romlottak. A 2001-2008 között tapasztalható fejlődés rövid időszaka után újra pénzügyi, személyügyi és szervezeti gondokkal kell küzdenünk. Ezt részben a gazdasági válságnak, részben pedig az illetékes szervek és intézmények érdektelenségének tudjuk be. Az állami támogatás nem nyújt kompenzációt az inflációra, az összes területen jelentkező áremelkedésekre, intézményünk költségvetési támogatásának tárgyi kiadásai 2005 óta nem emelkedtek. A hiányzó összeget különböző pályázatokból igyekeztünk beszerezni, de ki kellett egészítenünk saját forrásokból is. A könyvkiadást s a tudományos, tudományos-ismeretterjesztő rendezvények szervezését csak pályázatokból és különböző intézmények, alapítványok külön támogatási forrásaiból tudjuk megoldani. Az általunk elnyert pályázati pénzügyi támogatások névértéke szintén lecsökkent és a támogatásokat gyakran csak utólagosan, a projekt megvalósítása után kapjuk meg. Így csak nehézségek árán tudjuk megtervezni tudományos, szervezeti és kiadási tevékenységünket, sőt az utólagos pályázati finanszírozás miatt többször vannak fizetési gondjaink is, melyet az OSZÖ segít megoldani.

Legnagyobb támogatónk az utóbbi években a Szlovák Köztársaság Határon Túli Szlovákok Hivatala. Megtiszteltetésnek vesszük, hogy anyaországunk támogatja tevékenységünket, ami annál is értékesebb, mert Magyarországon támogatáshoz jutni egyre nehezebb és amellet, hogy korlátozottak a lehetőségek, mértékük is fokozatosan csökken.

Pályázatok útján támogat minket a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma, a Visegrádi Alap, a Magyar Köztársaság Kormányhivatalának intervenciósi alapja, a Magyarországi Szlovákok Szövetségének Lipa Közalapítványa, valamint a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány. A Szlovák Tudományos Akadémiával (SZTA) kötött szerződésünkből adódó feladataink megvalósításához a szükséges pénzügyi eszközöket az OSZÖ-től kapjuk.

Nélkülözhetetlen forrásként számolunk a különböző hazai, szlovákiai és nemzetközi pályázatokkal is. Reméljük, hogy a jövőben is sikerül biztosítanunk tudományos-kutató munkánk megfelelő feltételeit.

Az utóbbi években jelentős mértékben változott a kutatóintézet munkatársai személyi összetétele is. Munkaközösségünk öt évvel ezelőtt hét, aktív munkatársból állt, de ma már csupán öten vagyunk: hárman főállásban (az igazgató, egy kutató és a titkárnő-referens), a tudományos titkár félállásban, a könyvtáros-referens hatóságos állásban. Az MSZKI egyik alapító tagja, első főállású dolgozója, tudományos titkára, Chlebnyiczki János – aki 1997-től már nyugdíjasként dolgozott – 2006-ban úgy döntött, hogy végérvényesen nyugállományba vonul. Érdemeit magas kitüntetésekkel: a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjével, a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának Szt. Gorazd nagy medáljával és Cirill és Metód arany medáljával ismerték el. Megüresedett munkahelyére pályázati kiírás útján *Kovács Anna* kulturologust vettük fel. Tudományos titkárnak *Tóth Sándor Jánost* nevez-tük ki. Az intézet tudományos munkatársa, *Gombos János* történész és levéltáros 2009 májusában ötvenhárom éves korában hirtelen elhunyt. Tudományos főtanácsadónkkal, az intézet első igazgatójával, *Gyivicsán Annával* intézményünk folyamatos pénzügyi nehézségei miatt 2009. július 1-vel közösen a szerződésük mellett döntöttünk. Tiszteletdíja nem volt beépítve a MSZKI költségvetésébe, különböző pályázati forrásokból kellett azt előteremteni, mely az utóbbi időben egyre nehezebben ment. Intézményünk tudományos titkára *Tóth Sándor János* élt az új lehetőségekkel és kihívásokkal, ráadásul nem volt elégedett a pénzbeli elismeréssel, ezért elköszönt tőlünk. (2009. október 1-től a szegedi *Gál Ferenc* Hittudományi Főiskola dolgozója.) A volt kollegák hiányát nagyon megérezzük. Hiányoznak közösségünkbeli és nem csupán, mint munkatársak és szakemberek. Mindannyian nagymértékben részesei intézetünk eddigi elért sikereinek. A kutatók számának jelentős csökkenése érthetően hatással volt a kutatóműhely tudományos-kutató tevékenységének hatékonyságára is. Kutatóbázisunk személyügyi feltételei 2010. január 1-jétől kissé javultak, amikortól is félállásban alkalmaztuk *Tuska Tünde* nyelvészt, akit egyúttal tudományos titkárnak is kineveztünk. Három tiszteletbeli, címzetes munkatársunk, *Gyivicsán Anna*, *Krupa András* és *Chlebnyiczki János* tapasztalatai, tanácsai és mindig készséges együttműködése továbbra is nagy segítséget jelent számunkra. 2010-ben véget ért a jelenlegi vezető, *Hornokné Uhrin Erzsébet* második kinevezési időszaka, aki úgy döntött, harmadjára nem pályázza meg a MSZKI igazgatói posztját. Az első pályázati kiírás sikertelen volt, a második folyamatban van. Az új igazgató személyéről az OSZÖ Közgyűlése 2010. szeptemberi ülésén dönt. A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetétől elvárt kötelességek, feladatok elvégzéséhez kevés a munkatárs, ezért a tárgyi feltételek mellett a személyi feltételek fokozatos javítását is legfontosabb feladatunknak tekintjük. Számos külső munkatárssal, szlovákiai akadémiai intézmények je-

lentős képviselőivel és a magyarországi szlovák értelmiségiekkel dolgozunk. Hatékony segítségük nélkül intézetünk nem tudná teljesíteni a feladatait.

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete a Magyar Tudományos Akadémia békéscsabai Regionális Központjában került elhelyezésre, ahol ugyan megfelelőek a körülményeink, az MSZKI helységeit azonban fel kellene újítani és a technikai felszerelésekre is ráférne a korszerűsítés.

Kapcsolatok

Tudományos-kutató munkánk során szlovákiai szakértársaink, s az akadémiai, illetve felsőoktatási intézmények szakmai együttműködése pótolhatatlan segítség a számunkra. Az intézet fokozatosan bővíti kapcsolatait a hazai és külföldi tudományos és oktatási intézményekkel. Jelenlegi kapcsolataink a következő intézményekkel vannak.

Szlovákia: Szlovák Tudományos Akadémia és néprajzi, társadalomtudományi, nyelvészeti, valamint történeti intézetei; Komenský Egyetem Bölcsészettudományi Kara (Pozsony); Filozof Konštantín Egyetem Bölcsészettudományi Kara (Nyitra); Bél Mátyás Egyetem Bölcsészettudományi Kara és Közgazdasági Kara (Besztercebánya); Határon Túli Szlovákok Hivatala; Matica Slovenská; Szlovák Nemzeti Múzeum; Szlovák Nemzeti Könyvtár; Dotyk ľudskosti (Emberi érintés) polgári tömörülés; Inštitút Fórum; Gramma Nyelvi Iroda.

Románia: Ivan Krasko Kulturális és Tudományos Társaság

Szerbia: Szlovakisztikai Társaság

Magyarország: Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet; az egyetemek és főiskolák tanárképző karai; a szlovák általános- és középiskolák; az OSZÖ intézményei; a szlovák önkormányzatok és civil szervezetek; a sajtó.

A fenti intézményekkel való együttműködés sok esetben megállapodási szerződés alapján történik.

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének Tudományos Tanácsa

A MSZKI mellett Tudományos Tanács (TT) működik, melynek jelenlegi elnöke az intézet megalapításának kezdeményezője, Sipiczki Mátyás. A tagok a magyarországi és szlovákiai akadémiai intézményeket képviselik. A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete Tudományos Tanácsának személyi összetétele 2009-ben változott. Az Országos Szlovák Önkormányzat Közgyűlése megszüntette Szarka László és Csatári Béla tagságát, akik egyéb kötelezettségeik miatt nem tudtak a MSZKI Tudományos Tanácsának ülésein részt venni. Az OSZÖ Közgyűlése helyettük a TT tagjává választotta Zsilák Máriát, az ELTE docensét, és Miroslav Kmet-et, a besztercebányai Bél Mátyás Egyetem történészét. A volt tagoknak az eddigi munkát, támogatást köszön-

jük, az újaknak pedig a készséget a kutatóintézettel való együttműködésre.

A Tudományos Tanács évente kétszer ülésezik, folyamatosan értékeli s véleményezi a kutatóműhely tudományos és szervezési tevékenységét. A TT javaslatai és határozatai intézetünk számára valódi segítséget jelentenek.

A Kutatóintézet tevékenysége számok és tények tükrében

A 2005-től 2010 első félévének végéig eltelt időszakban az intézet tudományos munkatársai folytatták projekteiket, terepmunkát végeztek, levéltárakban és könyvtárakban kutattak, tanulmányokat írtak, kidolgozták s megvitatták az újabb kutatási feladatok tervezeteit.

Szubjektív és objektív okokból (a kutatók és a külsős munkatársak túlterheltsége és hiánya, az elégtelen pénzügyi források miatt) nem sikerült intézetünknek folytatni a regionális olvasókönyvek projektjét „*Pilíška čítanka*” (*Pilisi olvasókönyv*), ahogy a „*Kto je kto? Slováci v Maďarsku v súčasnosti*” (*Ki kicsoda? Szlovák kortársak Magyarországon*) projektet sem, melyeket időlegesen leállítottuk. A „*Kritická analýza dokumentov a prameňov, týkajúcich sa histórie a kultúrnych dejín Slovákov v békešsko-čanádskom regióne – 19. storočie*” (*A békés-csanádi szlovákok történelmét és kultúrtörténetét érintő dokumentok és források kritikai elemzése – 19. század*), valamint a „*Dejiny slovenských evanjelických cirkevných zborov v Maďarsku*” (*A magyarországi szlovák evangélikus gyülekezetek története*) programok szintén szünetelnek, mert megvalósításukhoz sem a személyi, sem a pénzügyi feltételek nem adóttak.

Az SZTA Társadalomtudományi Intézetével, a BME Közgazdasági Karával, az MTA Regionális Központjával, a békéscsabai főiskolával való együttműködésnek köszönhetően azonban intézetünknek olyan újabb témákkal sikerült kibővítenie kutatási területeit, mint például a munkanélküliség a Békés megyei szlovákok körében és a fiatal szlovák munkanélküliek lehetőségei a munkaerőpiacon.

A MSZKI megalapítása óta negyvenhat szlovák, illetve kétnyelvű könyvet adtunk ki a magyarországi szlovákok múltjáról, jelenéről, népi és modern kultúrájáról, nyelvéről, beleértve az oktatási segédleteket. Az a tény, hogy intézetünk könyvkiadó is, pénzügyi és szervezési szempontból egyaránt tovább nehezíti munkánkat. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy könyveinket recenzensként hazai és szlovák szakemberek is értékeljék, hogy legyen nemzetközi azonosítójuk (ISBN-számuk), hogy eleget tegyenek minden formai követelménynek. Kutatóműhelyünk munkatársai nagymértékben hozzájárultak egyéb kiadványok megjelentetéséhez is (12+3 időszaki sajtótermék). Arra törekszünk, hogy a szakemberek és érdeklődők minél korábban megismerkedhessenek legújabb könyveinkkel, ezért rendszeresen megszervezzük azok bemutatását. A budapesti Idegennyelvű Könyvtárnak köszönhetően 2009-ig kiadványainkat rendszeresen kiállították a fővárosi Nemzetközi Könyvfesztiválon.

A szlovák kutatóműhely húszéves fennállása alatt tizenhét néprajzi gyűjtőtábort, illetve harmincegy nemzetközi, interdiszciplináris kutatótábort szervezett. Tizenkét szimpóziumnak és konferenciának volt szervezője és más intézményekkel együttműködve ugyancsak tizenkét egyéb tudományos esemény szervezésében vett részt. Nyolc tudományos diákkonferenciát rendeztünk és – a *Z pohľadu vedy (A tudomány szempontjából)* sorozat keretein belül – hetvenegy ismeretterjesztő előadást tartottunk meg.

Egyéb fontos események a MSZKI életéből

2006 fontos fordulópont volt intézetünk történetében, mert ebben az évben együttműködési szerződést írtunk alá a Szlovák Tudományos Akadémiával, s ezzel a szerződések alapján együttműködő intézmények száma egy igen jelentős szervvel bővült.

Az elmúlt időszakban az a megtiszteltetés ért bennünket, hogy lehetőségünk volt jubileumi ünnepséget szervezni két kollégánknak. Krupa András etnográfus és folklorista születésnapjáról a *„Kalendárne obyčaje II. Vianoce – Nový rok – Tri krále”* (Jeles napok szokásai II. Karácsony – Újév – Három királyok) könyv második kiadásának bemutatása keretében emlékeztünk meg. A kötet erre a jeles alkalomra jelent meg, mint intézetünk első, újabb kiadást megért könyve.

Tuska Tünde: A nyelvtudományi kutatásokról, az oktató-nevelő tevékenységről

Intézetünk megalapítása óta a magyarországi szlovákok nyelvének, illetve nyelvjárásának kutatását és az e területet érintő tudományos-kutató munka fejlesztését tartja egyik legfontosabb feladatának. Az intézet első kiadványai is a nyelvtudományt érintik, mint például a Király Péter által összeállított, s 1993-ban megjelent *„Atlas slovenských nářečí v Maďarsku”* (A magyarországi szlovák nyelvjárások atlasza).

Gyivicsán Anna, az intézet első igazgatója bízta meg Zsilák Máriát, hogy dolgozza ki a magyarországi szlovák nyelvjárások hangtanának koncepcióját. Az általa 1991-ben készített *„Archív slovenských nářečí v Maďarsku – zásady archivovania”* (A magyarországi szlovák nyelvjárások archívuma – az archiválás alapelvei) című anyagot a Szlovák Kutatóintézet első, szlovák nyelvi kutatásokat érintő tervzetének tarthatjuk. Ennek alapján kezdődött el a magyarországi szlovák nyelvjárások hanganyagának gyűjtése. Magnetofon-felvételek készültek, melyek a békéscsabai Békés Megyei Könyvtár és Tudásház zenei részlegére kerültek, míg másolatait intézetünk őrzi.

A *„Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe”* (A szlovák nyelv használata Békés megyében) című tudományos program 2001-2004-ig került megvalósításra. Az azonos című kötet az intézet szociolingvisztikai projektjének eredményeit mutatja be. A kutatás célja az említett térség XXI. század eleji szlovák nyelvi helyzetének feltérképezése és bemutatása volt. A szerzők

Intézetünk első igazgatónője, Gyivicsán Anna 70. születésnapjának tiszteletére adtuk ki a *„Kontexty identity”* (Az identitás kontextusai) című kötetet, amelyben ötven tanulmány került közlésre (Krekovičová, Uhrinová, Žiláková 2010).

A MSZKI könyvtára és archívuma, hagyományos és digitális formában is, a magyarországi szlovákokat érintő értékes, fokozatosan bővülő gyűjtemény, mely minden érdeklődő rendelkezésére áll. Könyvállományunk mintegy 3500 könyvet, 23 szakmai folyóiratot és periodikumot és számos DVD-t, CD-t és videokazettát tartalmaz. Az OSZÖ Dokumentációs Központjával együttműködve befejeződött az intézet hanganyagának archiválása.

Folytatódott az evangélikus levéltárak (Nagybányhegyes, Pitvaros, Csanádalbertyi, Békéscsaba) archiválása. Az OSZÖ Dokumentációs Központjának szakmai irányításával megkezdődött a MSZKI könyvállományának digitalizálása is.

A Kutatóintézet történetéről jubileumi kiadványok is készültek, melyekből az érdeklődők részletesebben is megismerhetik a szlovák kutatók munkáját. A *„Prvé desaťročie Slovenského výskumného ústavu – A Szlovák Kutatóintézet első évtizede, 1990 – 2000”* 2003-ban, a *„15 rokov Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku – A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete 15 éve”* pedig 2005-ben jelent meg.

– a MSZKI saját és külsős munkatársai – átfogó képet szándékoztak adni a kétnyelvű közösségről, a legfontosabb kommunikációs szférákról és intézményekről, amelyekben még ma is érvényesül a szlovák anyanyelv.

A *„Jazyková situácia v Slovenskom Komlóši”* (Nyelvi helyzetkép Tótkomlóson) elnevezésű szociolingvisztikai kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Kutatócsoportja és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Mai Magyar Nyelvi Tanszékének kezdeményezésére, országos projektjük koncepciója alapján került megvalósításra. A Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program keretében megkezdett 5/126/2001. számú projekt – a *„Dimenzie jazykovej inakosti: možnosti zachovania jazykov menšín”* (A nyelvi másság dimenziói: a kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei) – a nyelvhasználatra, a kódváltás és nyelvmegőrzés formáira, a kétnyelvűség, nyelvi beállítottság és sztereotípiák kérdéseire összpontosít. Kidolgozói Bartha Csilla és Borbély Anna voltak. A szlovák kisebbségen kívül a németek, románok, a lovári és beás cigányok, a szerbek és a horvátok is bekapcsolódtak a kutatásba. A projekt célja a nemzetiségi társadalmakban alapvető kutatásokat végezni a nyelvváltásról és a kisebbségi nyelvek megőrzésének formáiról, valamint a társadalmi kapcsolatokról, a kétnyelvűségről, a kisebbségek és többség közötti nyelvi viszonyulásokról s a sztereotípiákról (Tóth – Tušková – Uhrinová – Žiláková, 2005).

A szlovák kutatóintézet szociolingvisztikai kutatási projektjét 2002-től kiterjesztettük más, szlovákok által lakott településekre is. A „*Slovenský jazyk v Maďarsku*” (A szlovák nyelv Magyarországon) országos kutatást 2004-től erőteljesebbé tettük. 2008-ban jelentettük meg azt a kétkötetes, szlovák-magyar nyelvű gyűjteményt, melyben a kutatás eredményeit ismertettük. Az országos szociolingvisztikai projekt koncepciójának kidolgozása, a kutatás részleges megvalósítása, illetve értékelése a Szlovák Tudományos Akadémia Ludovít Štúr Nyelvtudományi Intézetével való közös munka eredménye. A kutatási feladat célja a szlovák nyelv napjainkban magyar többségi nyelvi környezetben való használatának feltérképezése és bemutatása volt, különböző egyéni és társadalmi kommunikációs helyzeteken keresztül.

A „*Jazyková situácia v Slovenskom Komlóši*” (Nyelvi helyzetkép Tótkomlóson) elnevezésű projekt kutatócsoportja, melynek én is tagja voltam, megállapította, hogy a legkevesebb reprezentánsal a legfiatalabbak rendelkeztek. Ezért úgy döntöttünk, hogy következő kutatásunk célcsoportja a fiatal nemzedékhez tartozók, mégpedig a felsőoktatási intézmények hallgatói lesznek. A kutatásban minden olyan tanszék részt vesz, ahol olyan 19-25 év közötti fiatalok tanulnak, akik megfelelnek feltételeinknek: magyar állampolgárságúak, és kisebbségi környezetből származók, illetve abban felnőttek. A kutatás széles körű, több problémakörre irányul. Az etnikai identitást, a szlovák nyelv használatát, a nyelvi beállítottság a nyelvi viselkedés viszonylatában a kétnyelvűséget, valamint a fiatalok önértékelésének és nyelvtudásának kérdéseit foglalja magában. Eddig a fiatal szlovákok etnikai paramétereivel és a kétnyelvűséggel összefüggő önreflexiójukkal kapcsolatos adatok kerültek feldolgozásra. Az említett kutatási eredményeket különböző kötetekben jelentettük meg s több szlovákiai és magyarországi tanácskozáson is bemutattuk.

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete 2003-2007 között „*Slovenčina v menšinovom prostredí*” (A szlovák nyelv kisebbségi környezetben) címmel nemzetközi részvétellel zajló nyelvtudományi konferenciákat szervezett. Az ezeken elhangzott előadásokat és hozzászólásokat az azonos című, 2004-ben és 2008-ban kiadott kötetek tartalmazzák. Tematikus tanácskozásokat – egyes tudományos kérdések megvilágítására és megvitatására – a jövőben is szervezni szándékozunk.

Legújabb kutatásunk, a „*Slovenské priezviská v Maďarsku*” (A szlovák vezetéknév Magyarországon) célja a hazai szlovák nyelvi szigetek családi neveinek összesítése. A jegyzék összeállítása terepmunkán alapszik. A gyűjtött anyag feldolgozását a korábbi lingvisztikai, társadalomtudományi és kulturológiai kutatások elméletei alapján fogjuk elvégezni. A projekt feladata a téma eddigi ismereteinek egységesítése és bővítése, a kiterjedt és szisztematikus kutatás segítségével újabb összefüggések és ismeretek feltárása, az adatok ábrá-

zolása s atlasz formájában történő közlése. Mindez a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének kezdeményezésére a Szlovák Tudományos Akadémia Ludovít Štúr Nyelvtudományi Intézetével karöltve valósul meg. 2010. május 17-19-én került sor az első szakmai találkozóra, a résztvevők megbeszélésére Pozsonyban.

Terveink között szerepel a „*Čabiansky kalendár*” (Csabai Kalendárium) nyelvi jellemzőit taglaló doktoranduszi munka könyv alakban való megjelentetése.

A MSZKI tudományos munkatársai itthon és külföldön folyamatosan tájékoztatják tevékenységük eredményeiről a szakmai nyilvánosságot. Elsősorban Szlovákiában, de Romániában, Csehországban és Svájcban vesznek részt szakmai programokon, konferenciákon s tanulmányokat tesznek közzé különböző kiadványokban. A tudományos rendezvényeken való részvétel lehetőségét felajánljuk külsős munkatársainknak is, költségeiket részben vagy teljes mértékben megtérítjük.

A Kutatóintézet – különböző módon, elsősorban kiadványaival – a megalakulásától segítséget nyújt az iskoláknak és a pedagógusoknak. A helytörténeti olvasókönyveink közvetlenül a tanítókat, tanárokat, diákokat és hallgatókat szolgálják. A *Chlebniczky János* által összeállított *Csabai* (1996), *Komlósi* (2000) és *Szarvasi* (2002) olvasókönyveket méltán tartjuk jó s igen népszerű segédtankönyv-sorozatnak. Úgyszintén a *Barková* és *Uhrinová* szerkesztette, 2004-ben kiadott „*Pripravujeme sa na jazykovú skúšku*” (Készülünk a nyelvvizsgára) könyvet, valamint ennek kiegészítő könyvét, CD-jét és munkafüzetét (*Kraslánová – Tóth – Dózsová* és koll., 2005), CD-s tesztjeit (Tóth, 2007).

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete 2003-tól szervezi tudományos diákkutató versenyek kiírását azzal a céllal, hogy tevékenységébe bekapcsolja az általános- és középiskolásokat, valamint a felsőoktatás hallgatóit. A versenyeket három témában írtuk ki (*Az iskolapadból az életbe; Én és az elődeim; Elmúlt idők élő üzenete*).

Ezek az országos programok az utóbbi években már nemzetközi – román és szerb (vajdasági) – részvétellel zajlottak. 2009-ben „*Ukážky zo súťažných prác*” (Ízelítő a versenymunkákból) címmel könyvet adtunk ki, amelyben 139 dolgozattól közlünk részleteket.

„*Možnosti vzdelávania sa v materinskom jazyku v slovenskom zahraničí*” (A határon túli szlovákok anyanyelvi képzésének lehetőségei) elnevezéssel előkészületben van egy nemzetközi iskolai projektünk, amelyben a *Spoločnosť pre edukáciu a poradenstvo v Nadlaku* (Nagylaki Oktatási és Tanácsadó Társaság, Románia); a *Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny* (a Szlovák Nemzetiségi Kisebbség Tanácsa, Szerbia); a *Centrum pre celoživotné vzdelávanie Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici* (a besztercebányai Bél Mátyás Egyetem Felnőttképzési Központja, Szlovákia); lengyelországi és csehországi kutatók, valamint természetesen hazai szlovák intézményeink lesznek partnereink.